

Postopkovna pravičnost, legitimnost policije in sodelovanje javnosti s pravosodnimi organi¹

Gorazd Meško*, Mike D. Reisig** in Justice Tankebe***

Model postopkovne pravičnosti predpostavlja, da sodbe o tem, kako pravično policija izvaja svoja pooblastila v postopkih z ljudmi, oblikujejo dojemanje legitimnosti policije in posledično v veliki meri določajo pripravljenost ljudi za sodelovanje s policijo ter drugimi pravosodnimi organi. Ta model ima veliko empirične podpore v študijah, ki so bile izvedene v Združenih državah Amerike. Raziskave iz držav v razvoju kažejo, da je vpliv legitimnosti skromnejši in da drugi dejavniki (npr. učinkovitost policije) močneje vplivajo na sodelovanje javnosti s policijo. Pričujoča študija ocenjuje možnost posplošitve modela postopkovne pravičnosti z analizo podatkov raziskave, ki je bila opravljena jeseni 2011 na vzorcu polnoletnih srednješolcev v Sloveniji (N=683). 275 sodelujočih je že imelo izkušnje s policijo (40 %) v različnih policijskih postopkih. Rezultati regresijskih analiz kažejo, da je postopkovna pravičnost močno povezana z legitimnostjo policije in da ta vpliva na sodelovanje javnosti s policijo ter na zaupanje v policijo. Ugotovitve študije v veliki meri potrjujejo model postopkovne pravičnosti na vzorcu mladih iz Slovenije.

Ključne besede: postopkovna pravičnost, legitimnost, policijska dejavnost, Slovenija

UDK: 351.74:658.3 (497.4)

1 Uvod

Ena izmed najpomembnejših novosti v kriminoloških raziskavah v zadnjih dveh desetletjih je vse večje osredotočanje na empirično preverjanje normativnih vidikov, kot je na primer legitimnost pravosodnih organov (Tyler, 2003; Meško, 2006). Razprave nekaterih kriminologov o zastraševanju (generalni prevenciji) in idejah, da ljudje spoštujejo zakon zaradi sebičnih kalkulacij o možnih kaznih in koristih, poudarjajo dosledno izvrševanje zakonov in njihov učinek na ljudi (glej npr. Klepper in Nagin, 1989; Sherman, 1990). Ker je moč generalne prevencije omejena, je treba upoštevati dejstvo, da ljudje niso le razumska, ampak tudi moralna in čustvena bitja, kjer »interakcije drug z drugim temeljijo na skupno prepoznavnih vzorcih, ki jih lahko izrazimo z ozirom na zaznavo in prepričanje, da institucije formalnega družbenega nadzorstva pravilno ali napačno delujejo, ali glede na to, na pričakovanja o tem, kar bi nekdo moral storiti v določenem primeru« (MacCormick, 2007: 20). Zato bodo verjetno spoštovali zakone in sodelovali s pravosodnimi organi, in sicer zaradi za-

straševanja oz. strahu pred kaznovanjem ter legitimnosti oz. prepričanja o poštenosti in pravičnosti organov pregona in pravosodja (Beetham, 1991). Tyler et al (2008) ugotavljajo, da je legitimnost pomembna sestavina policijske dejavnosti, ki ni enako razvita v razvitih demokratičnih družbah, državah v razvoju in državah tretjega sveta.

Potem ko je Tom Tyler (1990) napisal knjigo *Why People Obey the Law* (Zakaj ljudje spoštujejo zakone), je bilo narejenih več empiričnih kriminoloških študij o legitimnosti, ki so temeljile predvsem na podatkih iz Združenih držav Amerike. Obstaja veliko empiričnih dokazov, ki kažejo, da je zaznava legitimnosti osrednjega pomena za pripravljenost ljudi ravnati po zakonu, sprejeti ukrepe policije in jim posredovati podatke o kaznivem dejanju oz. pomagati pri preiskovanju kaznivih dejanj (Reisig, Bratton, in Gertz, 2007; Sunshine in Tyler, 2003; Tyler in Fagan, 2008). Te študije kažejo tudi, da prepričanje o legitimnosti policijske dejavnosti temelji predvsem na pravičnosti postopkov in odločitvah pravosodnih organov o zadevah, v katere so ljudje vpleteni, najsi bodo oškodovan-

¹ Prispevek predstavlja del raziskave o legitimnosti, v kateri sodelujejo School of Criminology and Criminal Justice, Arizona State University, ZDA, Institute of Criminology, University of Cambridge, Velika Britanija, in Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, Slovenija (2011–2012), in ciljnega raziskovalnega projekta z naslovom Občutek ogroženosti in vloga policije pri zagotavljanju varnosti na lokalni ravni (V5-1038, 2010–2012), ki ga financirata ARRS in Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.

* Dr. Gorazd Meško, redni profesor za kriminologijo in dekan, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru, e-pošta: gorazd.mesko@fvv.uni-mb.si

** Dr. Michael D. Reisig, redni profesor za kriminologijo, School of Criminology and Criminal Justice, Arizona State University, Združene države Amerike, e-pošta: reisig@asu.edu

*** Dr. Justice Tankebe, raziskovalec, Institute of Criminology, University of Cambridge, Velika Britanija, e-pošta: jt340@cam.ac.uk

ci, priče ali storilci prekrškov ali kaznivih dejanj. Čeprav je vse več literature, ki preučuje model postopkovne pravičnosti policijskega dela izven Združenih držav Amerike (Murphy in Cherney, 2012; Reisig in Meško, 2009; Reisig in Lloyd, 2009; Tankebe, 2009), večina empiričnih raziskav temelji predvsem na podatkih iz Združenih držav Amerike. Spodbudno je, da obstaja več študij, ki preučujejo vprašanja legitimnosti tudi v drugih družbenopolitičnih kontekstih z namenom, da bi preverili, ali dognanja iz Združenih držav Amerike ne odražajo le značilnosti ameriške kulture ali jih je možno posploševati tudi prek meja ZDA (Nelken, 2010). Michael Tonry (2007: 4) trdi, da razlog za prevlado Združenih držav Amerike na področju literature o legitimnosti izhaja iz njihove »značilne ustavne ureditve, ki temelji na pristojnosti vlade in ustaljenih pravic državljanov v primerjavi z državno vodeno tradicijo v Evropi«. Cilj pričujoče študije je, da ugotovimo, v kolikšni meri je možno ugotovitve o legitimnosti posplošiti na mlade ljudi v Sloveniji. Slovenija je še vedno mlada razvijajoča se demokracija, ki je v zadnjih dvajsetih letih vnesla (tudi nekritično in nepremišljeno) v sistem družbenega nadzorstva ideje in dejavnosti, značilne za Zahodno Evropo in ZDA (Meško, 2008). Naj omenimo le spremembe kazenskopravnega sistema in uvajanje policijskega dela v skupnosti ter drugih oblik policijske dejavnosti. Reisig in Meško (2009) sta to v preteklosti že preverila pri obsojencih na prestajanju zaporne kazni na Dobu in ugotovila, da je zaznana postopkovna pravičnost zaposlenih v zaporu (predvsem paznikov) pri obsojencih bila povezana z manj konfliktnega oz. neprimernega vedenja obsojencev med prestajanjem zaporne kazni. Pomembno vprašanje je, če lahko ta ugotovitev drži za stališča mladih ljudi do policije. V pričujoči raziskavi se osredotočamo predvsem na dejavnike, ki oblikujejo sodbe o legitimnosti, in na vpliv legitimnosti na sodelovanje s policijo. Za razliko od predhodnih študij bomo razčlenili različna področja javnega sodelovanja s policijo. Zdi se nam, da je ta razčlenitev teoretično in empirično zanimiva, saj je povsem smiselno, da dojemanje legitimnosti vpliva na to, ali ljudje ponudijo informacije policiji, ko jih ta sprašuje o relativno manj pomembnih kazenskih zadevah, ali kadar jih ta prosi za pomoč pri resnejšem primeru, v katerega ti ljudje niso neposredno vpleteni.

Članek je razdeljen na štiri glavne dele. Najprej predstavljamo predhodne študije o legitimnosti policije, sledi opis načrta raziskave, rezultati analize in razprava o ugotovitvah glede na pretekle študije, ponudili pa bomo tudi nekaj možnosti za nadaljnje raziskave.

2 Legitimnost in sodelovanje s policijo

Legitimnost so strokovnjaki opredelili na različne načine. Coicaud (2002: 10) trdi, da je legitimnost »priznanje pravice

za vladanje«. To priznanje temelji na dojemanju državljanov, da sta vir oblasti in način, na katerega je uporabljena ta oblast, v skladu z zakonom in skupnimi vrednotami določene družbe (Beetham, 1991). Tom Tyler in njegovi kolegi trdijo, da se legitimnost veže na situacije, v katerih oblast sprejema in izvaja zakone. Zakoni so lahko rezultat večinske podpore, interesov družbenih elit ali dejavnosti moralnih podjetnikov. Legitimnost ne temelji na čisti moči institucij formalnega družbenega nadzorstva, temveč ker se zdijo odločitve, ki jih taka institucija sprejme, in pravila, ki jih uvede, »pravilna« ali »primerna« in jih je zato treba upoštevati. Ena izmed pogostih definicij legitimnosti je, da »se ljudje strinjajo, da je treba njihovo obnašanje uskladiti z zapovedmi zunanjega organa, ki ima pravico narekovati njihovo obnašanje« (Tyler, 1990: 25). Vse te definicije poudarjajo poštenost, pravičnosti in moralnost izvajanja policijskih pooblastil in ne pregona ter sankcij, ki spadajo na področje zastraševanja oz. generalne prevencije.²

Študije o legitimnosti se osredotočajo na dve glavni temi. Prva se ukvarja z razlogi legitimnosti, torej z razlogi, zaradi katerih ljudje presojujejo legitimnost ali institucije kazenskega pravosodja, še posebej policijo. Druga tema se nanaša na vplive legitimnosti na vedenje ljudi, zato preverjamo empirične dokaze za obe temi. Tyler (1990) razlikuje med dvema vidikoma legitimnosti policije – *instrumentalnim* in *normativnim*. Slednji pravi, da je policija legitimna toliko, kolikor je učinkovita v boju proti kriminaliteti ter pri preprečevanju kršitev javnega reda in miru. O tem vidiku so veliko razpravljali v analizi institucionalne legitimnosti v komunistični družbi nekdanje Sovjetske zveze, kjer je vlada skušala dosega legitimnost s tem, da je državljanom zagotavljala čim večjo učinkovitost družbenega nadzorstva (Rothschild, 1977; Tankebe, 2008). Normativni vidik poudarja pomembnost postopkovne pravičnosti. Tu gre za prepričanje, da je legitimnost policije povezana z zaznano pravičnostjo izvrševanja policijskih postopkov (Tyler, 1990). Izkazalo se je, da postopkovna pravičnost vsebuje dve dimenziji: »kakovost odločanja« in »kakovost obravnave ljudi« (Sunshine in Tyler, 2003). Kakovost odločanja se nanaša na zaznave ljudi v policijskih postopkih, vključno z možnostjo, da jim policisti omogočijo, da svoj primer v celoti predstavijo ob prijavi in kasneje, nevtralnost

² Zastraševanje (generalna prevencija) temelji na treh dejavnikih, in sicer na verjetnosti odziva (formalnega in neformalnega), hitrosti delovanja organov pregona in strogosti kaznovanja. Študije so pokazale, da zaradi nizke stopnje preiskavnosti kaznivih dejanj (verjetnost odziva), počasnosti delovanja policije in sodstva ter abstraktnosti in nepoznavanja kazenskih sankcij (strogost kazni) zastraševanje nima zaželenega učinka. Od vseh treh dejavnikov zastraševanja je ugotovljeno, da ima največji učinek verjetnost odziva, medtem ko imata hitrost in strogost manjši vpliv na odvrčanje ljudi od storitev kaznivih dejanj (Meško, 2002).

policije v postopku odločanja in doslednost policije pri izvrševanju predpisov (Paternoster, Bachman, Brame, in Sherman, 1997; Tyler, 2003). Kakovost obravnave ljudi zadeva prepričanje ljudi, da policija v postopkih ljudi obravnava vljudno in dostojanstveno ter spoštuje človekove pravice. Zaznava postopkovne pravičnosti je pomemben del javnega mnenja o policiji in izhodišč o sodbah o moralnosti institucij formalnega družbenega nadzorstva in vladanja (Tyler, 1990: 176).

Več študij je preučevalo oba zgoraj omenjena vidika, prav tako pa tudi učinke legitimnosti na pripravljenost javnosti za sodelovanje s policijo. Tyler (1990) je analiziral podatke iz dveh sklopov intervjujev s prebivalci Chicaga. Ugotovil je, da pričakovanja ljudi glede policije niso le instrumentalna; prav nasprotno, zelo so bili pozorni na nepristransko vedenje policistov, njihovo iskrenost in doslednost. Ko so ljudje zaznali, da se policisti ne vedejo tako, so sklepali, da so jih nepravilno obravnavali, in bili prepričani, da policisti niso opravljali svojega dela legitimno. Pri ljudeh, ki so ocenili, da jih je policija obravnavala pravično, sta se povečala prepričanje v legitimnost policije in ljudje so brez posebne težave sprejeli njihove odločitve. Ključna ugotovitev iz te študije je, da pravična obravnava tudi takrat, kadar policisti zoper ljudi izvršujejo pooblastila, ki jim niso po godu, vendar so izvedena pravično, ne spodkopava legitimnosti policije (Tyler, 1990: 107). Desetletje pozneje sta Sunshine in Tyler (2003) zbrala podatke za raziskavo iz naključnega vzorca registriranih volivcev v New Yorku in ugotovila, da so ocene o legitimnosti policije temeljile na zaznani postopkovni pravičnosti policije in v manjši meri na njeni učinkovitosti pri preiskovanju kriminalitete ter vzdrževanju javnega reda in miru. Ugotovila sta tudi, da je legitimnost vplivala na pripravljenost ljudi za sodelovanje s policijo. Tyler in Sunshine sta svojo študijo začela izvajati pred 11. septembrom 2001. Kljub dogodkom tistega dne sta postopkovna pravičnost in učinkovitost policije ostali gonilni sili legitimnosti policije. Skogan (2004) je ugotovil, da že ena neprijetna izkušnja s policisti vodi v nepripravljenost ljudi sodelovati s policijo v prihodnosti. Njegova ugotovitev se je nanašala na osumljence kaznivih dejanj, oškodovance in ljudi, ki bi lahko pripomogli k preiskovanju kriminalitete ter reševanju problemov javnega reda in miru. Pomembna ugotovitev Skoganove študije je v tem, da ljudje, ki imajo neprijetno izkušnjo s policijo, potrebujejo veliko število pozitivnih izkušenj, da se njihovo stališče do policije spremeni. Večina ljudi, ki je zaznala, da so jih policisti nepravilno obravnavali, se je praviloma umaknila, ko jih je kasneje policija prosila za pomoč ali sodelovanje.

Pred kratkim so Tyler, Schulhofer, in Huq (2010) v New Yorku intervjuvali Američane muslimanske veroizpovedi in ugotovili, da se njihovi pogledi na legitimnost policije oblikujejo glede na poštenost postopkov, ki jih je izvajala policija ob

stiku z ljudmi. Ta stališča so pomembno vplivala na njihovo pripravljenost opozoriti policijo o možnih terorističnih dejavnostih v njihovih skupnostih.

S pomočjo nacionalne telefonske ankete 432 odraslih prebivalcev Združenih držav Amerike so Reisig in drugi (2007) ugotovili, da sta bili postopkovna in distributivna pravičnost (tj. občutek, da je pravična obravnava enako porazdeljena med vse prebivalce ne glede na družbeno-ekonomski položaj, spol ali raso) odločilni pri zaznani legitimnosti policije; v skladu z ugotovitvami Sunshina in Tylerja (2003) je bila postopkovna pravičnost pomembnejša. Reisig in drugi (2007) so naredili še nekaj inovativnega. Razčlenili so dve običajni podlestvici legitimnosti – *zaupanje in obveznost* – in preučevali njun posamezen vpliv na sodelovanje s policijo. Ugotovili so, da je zaupanje v policijo napovedalo sodelovanje z njo, a občutki obveze, da je odločitve policistov treba spoštovati in se jim podrežati, niso pokazali pomembnega vpliva na pripravljenost za sodelovanje s policijo.³ V pričujoči študiji bomo preverili tudi domneve glede zaupanja in obveznosti.

Kot smo že nakazali, so nekateri raziskovalci poskušali oceniti možnost posploševanja modela postopkovne pravičnosti izven meja Združenih držav Amerike. Eno izmed prvih takih študij te vrste sta izvedla Murphy in Hinds (2007). Na podlagi podatkov 2611 prebivalcev v avstralskih mestih sta ugotovila, da je bila postopkovna pravičnost glavni dejavnik legitimnosti policije, pri tem pa je zaznana učinkovitost policije igrala stransko vlogo. Nadaljnje študije v Avstraliji so potrdile te ugotovitve. Študija, ki sta jo na Jamajki izvedla Reisig in Lloyd (2009), kaže, da je prepričanje o postopkovni pravičnosti povečalo verjetnost sodelovanja s policijo. V nasprotju s predhodnimi ugotovitvami nista našla nobene podpore za povezavo med legitimnostjo in pripravljenostjo za sodelovanje s policijo. Ta ugotovitev je v skladu s tem, kar je Tankebe (2009) ugotovil tudi v raziskavi v Gani. Ugotovil je, da se legitimnost (občutena kot obveznost ubogati policijo) ne povezuje s pripravljenostjo za sodelovanje s policijo, saj je bila od legitimnosti pomembnejša zaznana učinkovitost policije v boju proti kriminaliteti.

³ V tem primeru gre za pripravljenost za sodelovanje s policijo pri ljudeh na sploh. Poleg tega poudarjajo tudi pomen poštenih in profesionalnih odnosov med policijo in zasebnovarnostnimi podjetji pri zagotavljanju varnosti (Meško, Sotlar in Kury, 2007 in Sotlar, 2009). Zasebni varnostniki so navajali, da jih policisti pogosto uporabijo instrumentalno za svoje preiskovalne namene, podobno kot to doživljajo nekateri oškodovanci ali priče v kazenskem postopku, kjer je najpomembnejše to, da se dokaže krivdo storilcu, na tegobe oziroma sekundarno viktimizacijo oškodovancev pa se pogosto pozablja. Legitimnost policije kot tudi integriteta institucij, s katerimi policija sodeluje, so zelo pomembni dejavniki zagotavljanja varnosti (Sotlar in Čas, 2011; Jere et al, 2012).

V Sloveniji empiričnih študij o legitimnosti policijske dejavnosti še nimamo, vendar je na vidike legitimnosti možno sklepati iz viktimizacijskih in drugih študij, ki so predstavljenе v nadaljevanju. Pavlovič (1999) je v okviru viktimizacijske študije ugotovil, da se je v Sloveniji splošna ocena o kakovosti dela policije poslabšala, saj je leta 1997 z delom policije v Ljubljani bilo zadovoljnih le 36,1 %, izven Ljubljane pa 58,1 % udeležencev v viktimološki raziskavi. Umek (2004) je analiziral viktimizacijsko študijo v Sloveniji in ugotovil, da se zadovoljstvo s policijo ob prijavi in po prijavi kaznivega dejanja razlikuje glede na kakovost odnosa policistov do oškodovancev, zanimanja za primer in reševanje primera. Ugotavlja, da so bili najmanj zadovoljni s policijo tisti, ki so doživeli nasilno viktimizacijo. 68,8 % anketirancev je menilo, da je policija pri nadzoru kriminalitete uspešna in da dobro opravlja svoje delo. Dvoršek, Maver in Meško (2006) ugotavljajo, da so oškodovanci premoženjskih kaznivih dejanj v Sloveniji glede dela policistov pokazali različno občutljivost in pričakovanja do policije. Njihove ugotovitve poudarjajo oboje, zaznavo legitimnosti in učinkovito preiskovanje kaznivih dejanj. Zanimiva ugotovitev te študije je, da oškodovanci ocenjujejo policiste kot uspešne, če so preiskali prijavljeno kaznivo dejanje in odkrili storilca kaznivega dejanja, čeprav so bili v postopkih z oškodovanci nekoliko nerodni na odnosnem področju. Meško in Klemenčič (2008) sta ugotovila, da se je policijska dejavnost v Sloveniji po osamosvojitvi začela spreminjati in da je družbeno tranzicija prinesla številne spremembe pri policijskem delu. Poudarjata, da je policijsko dejavnost treba razumeti v smislu družbenih sprememb v slovenski družbi v zadnjih dvajsetih letih, pri čemer je policija bila deležna več reform, sprememb v izboru, usposabljanju in izobraževanju policistov, profesionalnosti in etike. Policijsko delo v skupnosti se je pokazalo kot obetavna filozofija policijske dejavnosti pri delu v lokalnih skupnostih in delu z občutljivimi družbenimi skupinami, vendar je na tem področju še možno narediti zelo veliko za povečanje družbene odgovornosti policije (angl. *accountability*) in spreminjanje vloge policije v demokratični družbi. Pregled razvoja policijskega dela v skupnosti v Sloveniji po letu 1991 (Jere, Sotlar in Meško, 2012) je pokazal, da to pomembno prispeva k prepoznavnosti policije in njenih prizadevanj za večjo varnost v skupnosti, pri čemer je treba zagotavljati visoko stopnjo integritete, da bi ljudje bili pripravljeni za sodelovanje s policijo.

Pomembnejše slovensko delo o uboganju oblasti (Salecl, 1993) vsebuje razpravo o demokraciji in nasilju, oblasti, nadzoru in disciplini ter teoriji pravice, ki pa se konceptualno razlikuje od pričujočega poskusa empiričnega preverjanja nekaterih vidikov legitimnosti, vendar poudarja solidarnost kot pomemben dejavnik legitimnosti, predvsem do pomoči ljudem z najslabšim družbeno ekonomskim položajem (Salecl, 1993: 63), ki so v največjem številu stranke policije, nekateri pa postanejo tudi t. i. policijska lastnina (Meško, 1994).

Predhodne študije legitimnosti v različnih kulturah izven Združenih držav Amerike niso dale enotnih rezultatov. Le študije v Združenih držav Amerike v ponovitvah dajejo enake rezultate. V drugih državah zato obstaja potreba po nadaljnjih študijah, ki bi utegnile odgovoriti na vprašanja o uporabnosti Tylerjevih argumentov v različnih družbenih kontekstih, med drugim tudi v Sloveniji.

3 Metode

3.1 Zbiranje podatkov in značilnosti vzorca

Za pričujočo študijo smo anketirali polnoletne srednješolce v Ljubljani in Mariboru. Pred anketiranjem smo dobili soglasja vodstev šol za zbiranje podatkov. To je potekalo v novembru in decembru leta 2011 s pomočjo svetovalnih delavcev na šolah. Pred izpolnjevanjem vprašalnika so udeleženci prejeli navodila o izpolnjevanju, prav tako pa so bili obveščeni, da je sodelovanje prostovoljno in da bodo njihovi odgovori popolnoma anonimni. Večina udeležencev je vprašalnik izpolnila v 20 minutah. V študiji je sodelovalo 684 udeležencev, le eden je vprašalnik izpolnil delno, zato smo jih v obdelavo vključili 683. Podatki o značilnostih preučevanega vzorca so predstavljeni v Tabeli 1.

Tabela 1: Opis vzorca

	Ženske	Moški	Skupno
Spol	418	265	683
Srednja šola - vrsta			
Gimnazija			
2. gimnazija Maribor	64	61	125
Gimnazija Ljubljana Moste	17	17	34
Ostale srednje šole			
Srednja gostinska in turistična šola Maribor	57	32	89
Srednja zdravstvena šola Ljubljana	122	28	150
Srednja gradbena šola Ljubljana	45	100	145
Srednja šola za farmacijo, kozmetiko in zdravstvo Ljubljana	113	27	140
Izkušnje s policijo			
Da	144	131	275
Ne	274	134	408
Vrsta izkušenj s policijo			
Prijava kaznivega dejanja	43	31	74
Prijava prometne nesreče	19	17	36
Prošnja za pomoč, informacije	13	9	22
Policisti so me ustavili med vožnjo	47	65	112
Druge vrste stika s policijo	22	9	31

3.2 Spremenljivke in obdelava podatkov

Vprašalnik smo obdelali s faktorsko analizo, ki jo predstavljamo v Tabeli 2. Upoštevane so bile trditve, ki so se nanašale na sodelovanje javnosti, legitimnost policije, postopkovno pravičnost in učinkovitost policije.

Sodelovanje javnosti. Prva odvisna spremenljivka odraža pripravljenost udeležencev za sodelovanje s pravosodnimi organi v različnih situacijah, kot so manjša tatvina (»Predstavljajte si, da ste zunaj in vidite nekoga, ki ukrade denarnico. Kako verjetno bi poklicali policijo?« in »Če bi policija iskala priče v primeru tatvine denarnice, kako verjetno bi ponudili informacije, če bi bili priča tatvini?«), korupcija vladnih uslužbenecv (»Predstavljajte si, da imate dokaz, da je nekdo podkupil vladnega uslužbenca. Kako verjetno bi to prijavili policiji?«) in vlom v hišo ali avto (»Kako verjetno bi poklicali policijo, če bi videli nekoga vlomiti v hišo ali avto?« in »Kako verjetno bi se javili za pričo na kazenskem sodišču, kjer bi obravnavali primer, ki ste mu bili priča?«). Odgovore na ta vprašanja se ocenjuje na lestvicah od 1 (*zelo neverjetno*) do 4 (*zelo verjetno*). Metoda glavnih osi, ki je obravnavala vse dele, ki so bili uporabljeni za sestavo dodanih lestvic, uporabljenih v tej sekciji, je pokazala, da so se deli v zvezi s sodelovanjem nabrali na enem konstrukt (λ = 2,387, obremenitev > 0,40; glej Tabelo 2). Raven notranje usklajenosti, ki jo je pokazala lestvica, je presegala običajne vrednosti (Cronbach α = 0,733; povprečje med postavkami r = 0,359). *Sodelovanje javnosti* je sumarna lestvica, ki je kodirana tako, da višje število odraža večjo pripravljenost udeležencev za sodelovanje s pravosodnimi organi (M = 14,086, SD = 3,024).

Legitimnost policije. Predhodne raziskave so *legitimnost policije* obravnavale kot dvodimenzionalen koncept (Tyler, 2003; Sunshine in Tyler, 2003). Empirične raziskave potrjujejo ustreznost koncepta (Reisig, Bratton, in Gertz, 2007). Prva dimenzija, *obveza, da je policijo treba ubogati*, je oblikovana s pomočjo dveh trditvev (»Morali bi storiti to, kar vam naroči policija, tudi če se ne strinjate« in »Morali bi sprejeti odločitve policije, tudi če menite, da so napačne«), ki sta zmerno povezani druga z drugo (r = 0,528, p < 0,001). Druga dimenzija, *zaupanje v policijo*, je prav tako predstavljena z dvema trditvama (»Policija v moji soseski je vredna zaupanja« in »Ponosen sem na policijo v svoji skupnosti«). Korelacija med trditvama na temo zaupanja je 0,653 (p < 0,001). Vse štiri trditve v tem sklopu so imele štiri možne odgovore od (1) 'se nikakor ne strinjam' do (4) 'se popolnoma strinjam'. Rezultati faktorske analize so potrdili, da te štiri trditve temeljijo na hipotetičnih dejavnikih (λ = 1,019 za obvezo, da je policijo treba ubogati in λ = 1,313 za zaupanje v policijo, posamično). Ta študija obravnava legitimnost policije kot dvodimenzionalni konstrukt, tako da združuje elemente obveze, da je policijo treba

ubogati, in elemente zaupanja v policijo v skupno sumarno lestvico (Cronbach α = 0,632; povprečje med postavkami r = 0,301). Lestvica je kodirana tako, da višje število odraža večjo stopnjo zaznane legitimnosti policije (M = 9,824, SD = 2,302).

Postopkovna pravičnost. V anketi je uporabljenih šest trditvev, ki se nanašajo na *postopkovno pravičnost*. Te trditve odražajo lastno presojo o tem, kako policija ravna z ljudmi (»Policija je spoštljiva do državljanov, s katerimi pride v stik.« in »Policija vse ljudi obravnava z dostojanstvom.«), in o kvaliteti njihovih odločitev (»Policija se odloča na podlagi dejstev.«, »Policija razloži svoje odločitve ljudem, s katerimi ima opravka.«, »Policija se odloča tako, da bi probleme rešila pravično« in »Policija se svojih odločitev in obljub drži do konca.«). Trditve so ocenjevane na lestvici od 1 'se nikakor ne strinjam' do 4 'se popolnoma strinjam'. Te trditve izražajo enoten konstrukt (λ = 4,717, obremenitev > 0,40) in prav tako kažejo visoko stopnjo notranje usklajenosti (Cronbach α = 0,777; povprečje med postavkami r = 0,369). Dodana lestvica je kodirana tako, da višje število odraža bolj pozitivno mnenje o postopkovni pravičnosti (M = 14,876, SD = 3,142).

Učinkovitost policije. Da smo lahko ustvarili lestvico *učinkovitosti policije*, smo uporabili štiri trditve, ki odražajo presojo udeležencev o tem, kako uspešno se policija v njihovi soseski spopada s kriminaliteto in neredom. Udeležencem smo ponudili naslednje trditve: »V moji soseski ni veliko kriminalitete«, »V svoji soseski se ponoči na sprehodu počutim varnega«, »Policija je uspešna pri preprečevanju kriminalitete v moji soseski« in »Policija je uspešna pri ohranjanju reda v moji soseski«. Faktorska analiza je pokazala, da so vse te trditve obremenjene za enak faktor (λ = 1,491, obremenitev > 0,50). Koeficient alfa za to sumarno lestvico znaša 0,708 (povprečje med postavkami r = 0,386). Lestvica je kodirana tako, da višje število odraža bolj pozitivno mnenje o učinkovitosti policije pri obravnavanju kriminalitete in nereda (M = 10,395, SD = 2,671).

Demografske spremenljivke. V analizo sta bili vključeni dve demografski spremenljivki, ki sta pomagali zagotoviti, da so opažene ocene v multivariatnih modelih nepristranske. *Starost* je kodirana z uporabo kategorij od 1 (18 let) do 5 (22 let ali več) (M = 1,332, SD = 0,712). *Moški spol* je izvedena dihotomna spremenljivka (1 = da) in je bila uporabljena v analizi. Udeleženci moškega spola predstavljajo približno 39 odstotkov vzorca.

Tabela 2: Faktorska analiza

Vzorec obremenitev na glavni osi rotacije Promax

	I	II	III	IV	V
1 Predstavljajte si, da vidite nekoga, ki ukrade denarnico. Kako verjetno bi poklicali policijo?		0,557			
2 Če bi policija iskala priče v primeru tatvine denarnice, kako verjetno bi ponudili informacije, če bi bili priča tatvini?		0,748			
3 Predstavljajte si, da imate dokaz, da je nekdo podkupil vladnega uslužbenca. Kako verjetno bi to prijavili policiji?		0,465			
4 Kako verjetno bi poklicali policijo, če bi videli nekoga vlomiti v hišo ali avto?		0,535			
5 Kako verjetno bi se javili za pričo na kazenskem sodišču, kjer bi obravnavali primer, ki ste mu bili priča?		0,699			
6 Morali bi storiti to, kar vam naroči policija, tudi če se ne strinjate.					0,786
7 Morali bi sprejeti odločitve policije, tudi če menite, da so napačne.					0,656
8 Policija v moji soseski je vredna zaupanja.				0,791	
9 Ponosen sem na policijo v tej skupnosti.				0,732	
10 Policija je spoštljiva do državljanov, s katerimi pride v stik.	0,583				
11 Policija vse ljudi obravnava z dostojanstvom.	0,665				
12 Policija se odloča na podlagi dejstev.	0,497				
13 Policija razloži svoje odločitve ljudem, s katerimi ima opravka.	0,619				
14 Policija se odloča tako, da bi probleme rešila pravično.	0,633				
15 Policija se svojih odločitev in obljub drži do konca.	0,692				
16 V moji soseski ni veliko kriminalitete.			0,614		
17 V svoji soseski se ponoči na sprehodu počutim varnega.			0,572		
18 Policija je uspešna pri preprečevanju kriminalitete v moji soseski.			0,642		
19 Policija je uspešna pri ohranjanju reda v moji soseski.			0,642		
Lastna vrednost (λ) =	4,717	2,387	1,491	1,313	1,019

Opomba. V tabeli so navedene faktorske uteži, ki so večje od 0,40.

3.3 Analitična strategija

Analize so potekale v dveh fazah. V prvem delu smo preverili hipotezi, ki sta nastali iz procesnega modela, na način, ki je bil v veliki meri usklajen s prejšnjimi raziskavami. Tako se je posledično lestvica legitimnosti policije vračala na ocene udeležencev o postopkovni pravičnosti, učinkovitosti policije in na obe demografski spremenljivki. V tej fazi smo z regresijsko analizo ocenili tudi učinek legitimnosti policije na sodelovanje javnosti, brez upoštevanja učinkovitosti policije, starosti in moškega spola. Druga faza se od predhodnih raziskav razlikuje po tem, da smo preverjali, ali so do sedaj opaženi učinki občutljivi na operativnost obeh spremenljivk – legitimnosti policije in sodelovanja javnosti. To smo izvedli na dva načina. Najprej smo ocenili vrsto regresijskih modelov, tako da smo lahko ocenili učinek legitimnosti policije na pet sestavnih delov lestvice sodelovanja, pri čemer nismo upoštevali učinkovitosti policije, starosti in moškega spola. Nato smo analizirali neposredne učinke obeh domen legitimnosti policije – obvezo, da je policijo treba ubogati, in zaupanje v policijo.

Za testiranje hipotez smo uporabili regresijsko analizo – metodo navadnih najmanjših kvadratov (OLS). Predhodne analize kažejo na prisotnost heteroskedastičnih napak. Ker se dijaki v srednjih šolah družijo in si izmenjavajo informacije o izkušnjah s policijo, je možna pristranskost pri rezultatih. Da bi se temu izognili, smo pri ocenjevanju multivariatnih modelov uporabili Huber-White test robustnosti standardne napake, ki je izločil te vplive.

4 Rezultati

V začetku analiz smo opravili izračun Pearsonovega koeficienta korelacije r (ni prikazano). To nam je omogočilo predhodno empirično oceno hipotez. Kar zadeva prvi korak, rezultati jasno pokažejo, da ocene postopkovne pravičnosti kovariirajo z ocenami zaznane legitimnosti v hipotetični smeri ($r = 0,521, p < 0,001$). Ta ugotovitev podpira ključni predlog procesnega modela. Bivariatne korelacije prav tako pokažejo, da sta lestvici legitimnosti policije in sodelovanja javnosti empirično povezani. Čeprav sta obe spremenljivki povezani na

ravni 0,05, je velikost koeficienta relativno šibka ($r = 0,081$). Ta ugotovitev vseeno podpira drugo hipotezo modela postopkovne pravičnosti. Pearsonov koeficient korelacije r podpira obe teoretični hipotezi. Čeprav je to že spodbudno, je treba pred zaključki izvesti zahtevnejše teste, ki upoštevajo tudi vpliv tretje spremenljivke (npr. učinkovitost policije).

Korelacijski koeficienti prav tako ponujajo vpogled v odnose med neodvisnimi spremenljivkami. Pomembno je, da noben koeficient ne presega absolutne vrednosti 0,50, kar je pod običajnim pragom za odkrivanje škodljivih ravni kolinearnosti (tj. absolutna vrednost 0,70). Da bi še dodatno raziskali, ali bi kolinearnost vplivala na ocene parametrov, smo izvedli tolerančne teste za regresijski model v Tabeli 1. Rezultati kažejo, da kolinearnost ni zaskrbljujoča (tolerančni testi $> 0,70$).

pravičnosti (približno za 12 %). To kaže, da je učinek postopkovne pravičnosti verjeten. Na splošno so ugotovitve do te točke skladne z bivariatnimi rezultati in podpirajo načelo modela postopkovne pravičnosti ter da na zaznavo legitimnosti policije v veliki meri vplivata postopkovna in distributivna pravičnost obravnave ljudi v policijskih postopkih.

V Tabeli 3 je prav tako predstavljena regresijska analiza OLS za sodelovanje javnosti. F -test kaže, da je model s štirimi spremenljivkami boljši v primerjavi z modelom, ki ima le konstanto. Vseeno pa je količina variance, ki jo vsebuje ta model, zelo skromna ($R^2 = 0,014$). Kot je bilo pričakovano, se je legitimnost policije izkazala za močno povezano s pripravljenostjo za sodelovanje s policijo. Lestvica učinkovitosti policije prav tako pomembno vpliva na ta rezultat. S pomočjo dodatne analize (ni prikazano) smo ugotovili, da legitimnost policije

Tabela 3: Regresijska modela OLS za legitimnost policije in sodelovanje javnosti

Spremenljivke	Legitimnost policije			Sodelovanje javnosti		
	<i>b</i>	SE	razmerje <i>t</i>	<i>b</i>	SE	razmerje <i>t</i>
Postopkovna pravičnost	0,334	0,029	11,57**	---	---	---
Legitimnost policije	---	---	---	0,076	0,028	2,71*
Učinkovitost policije	0,130	0,040	3,26*	0,058	0,020	2,85*
Moški spol	-0,280	0,083	-3,39*	-0,384	0,272	-1,41
Starost	-0,223	0,086	-2,59*	-0,161	0,188	-0,86
Konstanta	3,912	0,386	10,13**	13,098	0,424	30,92**
<i>F</i> -test		5050,30**			22,87*	
R^2		0,298			0,014	

Opomba. Vnosi so nestandardizirani regresijski koeficienti (*b*), v oklepajih pa so robustne standardne napake za posamezne šole.

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$ (dvostranski test)

V Tabeli 3 je lestvica legitimnosti policije razčlenjena na postopkovno pravičnost, učinkovitost policije in demografske spremenljivke. Skupni asociacijski test (F -test) kaže, da model s štirimi spremenljivkami razlaga več, kot bi pričakovali le po naključju. Koeficient multiple determinacije (R^2) pokaže, da ta model razloži skoraj 30 % variance, povezane z legitimnostjo policije. Dodatne analize (ni prikazano) razkrijejo, da lestvica postopkovne pravičnosti predstavlja velik delež (približno 91 %) pojasnjene variance. Razmerje t za nestandardizirano delno regresijo ocene postopkovne pravičnosti v Tabeli 2 je statistično pomembno na ravni 0,01. Učinkovitost policije prav tako dosega statistično pomembnost, saj je razvidno, da ocene o uspešnosti policije pri odzivanju na kriminaliteto in nered v neki soseski vplivajo na udeležencevo dožemanje legitimnosti. Zanimivo pa je, da vključitev učinkovitosti policije v model legitimnosti policije le malo zmanjša učinek postopkovne

razlaga skoraj dvakrat toliko pojasnjene variance kot lestvica učinkovitosti policije. Učinek legitimnosti policije je zmanjšan za približno 23 %, če je v model vključena tudi učinkovitost policije. Rezultati podpirajo idejo o modelu postopkovne pravičnosti, saj zaznava legitimnost policije in pripravljenost za sodelovanje s policijo neposredno kovariirata. Učinek je precej šibek, še posebej, ko je učinkovitost policije dodana v regresijski analizi. Analize nadaljujemo, saj se pojavlja zanimivo vprašanje, ali učinek legitimnosti policije pri pomoči policiji še drži, ko upoštevamo še dodatne spremenljivke. S tem bomo osvetlili robustnost učinka legitimnosti policije.

V Tabeli 4 je pet posameznih trditev iz vprašalnika, ki sestavljajo lestvico pripravljenosti za sodelovanje s policijo in imajo statistično pomembne vplive na zaznavo legitimnosti policije, učinkovitosti policije in demografske spremenljivke.

To analizo modela se uporablja za ugotavljanje, ali je učinek zaznave legitimnosti policije (ne)spremenljiv pri različnih oblikah sodelovanja s policijo. Zanimivo je, da je v enem izmed dveh modelov, kjer *F*-test ni pomemben na ravni 0,05, razmerje *t* za legitimnost policije pomembno. Edini pomemben učinek zaznave legitimnosti policije je bil opažen v modelu za prostovoljno ponujanje informacij policiji, ki išče priče v primeru ukradene denarnice. Tri lastnosti razlikujejo ta indikator od drugih delov sodelovanja s policijo. Prvič, za prostovoljno nudenje informacij policiji, ki aktivno išče priče, je treba manj lastne pobude kot za samoiniciativno obveščanje policije o kaznivem dejanju. To pomeni, da je za preučevane osebe značilnejše pasivno sodelovanje s policijo oz. sodelovanje v primeru, če jih policija prosi za pomoč. Drugič, sodelovanje na tak način zahteva tudi manj časa in manj intenzivno vpletenost kot pričanje na kazenskem sodišču v primerih hujših kaznivih dejanj. Z ozirom na te ugotovitve je regresijski model OLS, ki je predstavljen v Tabeli 4, zavajajoč do te mere, da je učinek zaznave legitimnosti policije mogoče posplošiti na sodelovanje s policijo pri vseh kaznivih dejanjih. Tabela 3 prikazuje, da je učinek zaznave legitimnosti policije omejen na ozko obliko sodelovanja, ki od posameznikov zahteva relativno malo lastne dejavnosti in je omejen na manj hudo kaznivo dejanje.

Tabela 5 predstavlja dva sestavna dela legitimnosti policije – obveza, da je policijo treba ubogati, in zaupanje v policijo – ki kažeta podobne učinke na sodelovanje s policijo. Če ni tako, so zgornje ugotovitve potencialno zavajajoče do te mere, da navajajo k sklepanju, da sta obe podlestvici legitimnosti policije najpomembnejši pri razlaganju sodelovanja javnosti. Na levi strani Tabele 5 lestvica sodelovanja javnosti je regresija na obvezo, da je policijo treba ubogati, učinkovitost policije, moški spol in starost. Razmerje *t* za oceno obveze, da je policijo treba ubogati, ni statistično pomembno. Ta ugotovitev je v nasprotju z napovedjo modela postopkovne pravičnosti. Verjetno je, da je učinkovitost policije zamenjana z obvezo, da je policijo treba ubogati. Dodatne analize (ni prikazano) razkrijejo, da to ne drži. Pearsonov koeficient korelacije za obvezo, da je policijo treba ubogati ($r = 0,004$, $p = 0,927$), na primer ne pokaže nobene pomembnejše korelacije s sodelovanjem s policijo. Nasprotno pa model na desni strani Tabele 5 kaže, da gre ocena zaupanja v policijo v predvideni smeri in da je razmerje *t* pomembno na ravni 0,05 pri uporabi enostranskega testa. Pričujoče ugotovitve so v skladu s predhodnimi raziskavami, ki so bile izvedene v Združenih državah Amerike (Reisig, Bratton, in Gertz, 2007).

Tabela 4: Regresijski modeli OLS za razčlenjeno sodelovanje javnosti

Spremenljivke	Prijava o ukradeni denarnici		Prostovoljne informacije o ukradeni denarnici		Prijava o podkupovanju vladnega uslužbenca		Prijava vloma v hišo ali avto		Ponuditi se za pričo v zadevi kazenskega sodišča	
	<i>b</i> (SE)	razmerje <i>t</i>	<i>b</i> (SE)	razmerje <i>t</i>	<i>b</i> (SE)	razmerje <i>t</i>	<i>b</i> (SE)	razmerje <i>t</i>	<i>b</i> (SE)	razmerje <i>t</i>
Legitimnost policije	-0,002 (0,013)	-0,19	0,030 (0,011)	2,83*	0,002 (0,013)	0,16	0,033 (0,010)	3,34*	0,013 (0,011)	1,22
Učinkovitost policije	0,007 (0,009)	0,76	0,022 (0,009)	2,30	0,018 (0,009)	2,02	0,003 (0,008)	0,44	0,009 (0,015)	0,58
Moški spol	-0,147 (0,042)	-3,46*	-0,168 (0,085)	-1,99	0,165 (0,097)	1,70	-0,021 (0,056)	-0,37	-0,213 (0,049)	-4,37**
Starost	0,020 (0,036)	0,56	-0,039 (0,043)	-0,89	-0,065 (0,070)	-0,92	-0,109 (0,052)	-2,09	0,032 (0,035)	0,89
Konstanta	2,570 (0,3127)	20,19**	2,254 (0,106)	21,17**	2,693 (0,117)	22,97**	3,276 (0,104)	31,41**	2,306 (0,208)	11,07**
<i>F</i> -test	8,85*		19,62**		2,64		3,89		17,53**	
<i>R</i> ²	0,007		0,022		0,013		0,028		0,016	

Opomba. Vnosi so nestandardizirani regresijski koeficienti (*b*), v oklepajih pa so robustne standardne napake za posamezne šole.

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$ (dvostranski test)

Tabela 5: Učinki podlestvic legitimnosti policije na sodelovanje javnosti

Spremenljivke	Sodelovanje javnosti					
	<i>B</i>	SE	razmerje <i>t</i>	<i>b</i>	SE	razmerje <i>t</i>
Obveza, da je policijo treba ubogati	-0,017	0,041	-0,41	---	---	---
Zaupanje v policijo	---	---	---	0,204	0,099	2,05†
Učinkovitost policije	0,082	0,023	3,58*	0,036	0,020	1,73
Moški spol	-0,416	0,263	-1,58	-0,329	0,292	-1,12
Starost	-0,178	0,192	-0,93	-0,153	0,181	-0,85
Konstanta	13,715	0,256	53,61**	13,105	0,474	27,66**
	<i>F</i> -test	46,82**			10,85*	
	<i>R</i> ²	0,011			0,020	

Opomba. Vnosi so nestandardizirani regresijski koeficienti (*b*), v oklepajih pa so robustne standardne napake posamezne šole.

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$ (dvostranski test), † $p < 0,05$ (enostranski test)

5 Razprava

V zadnjem desetletju so kriminologi ocenjevali vzroke in posledice zaznave legitimnosti policije. Kar se tiče vzrokov, empirični dokazi neprestano kažejo, da se da razlike v zaznavanju legitimnosti policije v veliki meri razlagati s tem, kako ljudje zaznavajo in razumejo pravičnost policije v postopkih z ljudmi (Sunshine in Tyler, 2003; Wolfe, 2011). Rezultati regresijskih analiz v pričujoči študiji so bili v veliki meri skladni s predhodnimi raziskavami. Več analiz je pokazalo, da je bila komponenta legitimnosti policije – zaupanje v policijo – najbolj izražena. Učinka druge podlestvice (tj. obveze, da je policijo treba ubogati) na sodelovanje javnosti nismo potrdili. Pričujoča študija je nekoliko širša od predhodnih raziskav, saj preučuje, ali se učinek legitimnosti policije razlikuje pri različnih oblikah sodelovanja z njo. Ugotovili smo, da je višja stopnja pripravljenosti za sodelovanje s policijo značilna le za manjše tatvine, v drugih primerih pa je ta pripravljenost bila pomembno manjša. To je verjetno posledica demografskih značilnosti preučevanega vzorca, saj so v študiji sodelovali polnoletni dijaki četrtil letnikov slovenskih srednjih šol. Ugotovitve te študije se v splošnem nanašajo na tri vprašanja, ki zahtevajo nadaljnjo razpravo.

Prvo vprašanje se nanaša na možnost posploševanja modela postopkovne pravičnosti. Relativne prednosti družboslovnih teorij se ocenjujejo na podlagi več dimenzij, vključno s tem, v kolikšni meri lahko razlagajo in napovedujejo pojave interesov v različnih okoljih. Kot je navedeno na začetku, je bila velika večina raziskav o različnih vidikih modela postopkovne pravičnosti opravljena v Združenih državah Amerike. Študije, ki so bile izvedene v državah v razvoju, kot sta Gana in Jamajka, kažejo, da so lahko vidiki preučevanega modela omejeni le na industrializirane demokracije (glej Reisig in

Lloyd, 2009; Tankebe, 2009). Pričujočo študijo smo izvedli v Sloveniji, ki ima drugačno politično, gospodarsko in družbeno zgodovino kot Združene države Amerike, od koder izvira ta teorija. Kljub družbenim razlikam ugotavljamo, da so rezultati analize v Sloveniji bolj podobni Združenim državam Amerike kot rezultati iz študij v Gani in Jamajki, kjer so bile študije opravljene na enak način. Rezultati trenutne analize kažejo, da lahko podpora ključnih predlogov procesnega modela najdemo v postsocialistični državi (glej tudi Reisig in Meško, 2009), kar kaže na obetavnost procesnega modela legitimnosti (Tyler in Fagan, 2008).

Drugo vprašanje se nanaša na aktualne razprave o tem, kako je najboljše konceptualizirati in operacionalizirati legitimnost. Bottoms in Tankebe sta razpravljala, da sta zaupanje in obveza, tako kolektivno kot tudi individualno, različna koncepta, ki ju ne bi smeli združevati z legitimnostjo. Trdita, da je zaupanje usmerjeno na prihodnje vedenje in ga lahko definiramo kot »pozitiven občutek pričakovanj glede bodočih dejanj nekoga drugega« (Barbalet, 2009, navedeno v Bottoms in Tankebe). Legitimnost pa je po drugi strani pojem, ki se osredotoča na sedanost. Ukvarja se s prepoznavo moralne pravičnosti trditev, ki so uporabljene za izvajanje moči v sedanosti in ne v prihodnosti. Glede obveze, da je policijo treba ubogati, so bila mnenja deljena, saj naj bi bil to rezultat zaznane legitimnosti policije; to pomeni, da ljudje čutijo, da je policijo treba ubogati, kadar je v njihovih očeh legitimna (Tankebe, 2009). Poleg tega je legitimnost le eden izmed mnogih razlogov (npr. apatija in strah), zaradi česar bi ljudje lahko čutili obvezo, da je policijo treba ubogati, in tako bi bilo napačno, če bi vsak izraz obveze, da je policijo treba ubogati, razumeli kot legitimnost. Na podlagi študij, ki sta jih opravila Beetham (1991) in Coicaud (2002) Bottoms in Tankebe menita, da bi morala biti legitimnost policije operacionalizirana z vprašanji, do ka-

tere mere so policijske dejavnosti razumljene kot legalne in ali zakoni, ki jih policija izvaja, odražajo vrednote dane družbe.

Rezultati te študije so pomembni za kriminalitetno politiko in policijsko prakso. Kriminologi so bili dolgo prepričani, da policija lahko stori le malo za zmanjšanje stopnje kriminalitete v skupnosti. Raziskave so pokazale, da lahko nekatere strategije policije vplivajo na stopnjo kriminalitete (glej npr. Braga in Bond, 2008; Cerdá in drugi, 2009). Pričujoča študija nakazuje, da se lahko policija v zvezi s kriminaliteto bolj zanaša na prebivalce nekega območja, če legitimnost dosega s tem, da svojo avtoriteto izvaja na pravičen in ustrezen način. Raziskave kažejo, da bodo posamezniki, ki menijo, da se policija vede postopkovno pravično, v večji meri policijo obravnavali kot legitimno, hkrati pa se bodo tudi bolj pripravljeno vključiti v preprečevanje kriminalitete (Reisig, 2007). Glede na ugotovljeno pripravljenost preučevanih mladih ljudi za sodelovanje s policijo bi morala policija v Sloveniji resno razmisliti o vsebinah na temeljnih usposabljanjih policistov, ki presegajo le zakonito, ampak tudi pravično policijsko delo in pomembnost policijskega dela v skupnosti.

Ta študija nakazuje možnost posploševanja modela postopkovne pravičnosti. Še vedno ostajajo odprta vprašanja, ali imata postopkovna pravičnost in legitimnost policije podobne učinke tudi v drugih postsocialističnih državah v Evropi in drugje po svetu. Za doseganje višje stopnje posploševanja ugotovitev o modelu postopkovne pravičnosti je poleg mladih ljudi v prihodnje študije treba vključiti tudi druge starostne skupine ljudi. V mednarodnem kontekstu pa obstajajo izzivi za prihodnje primerjalne študije o vplivu zaznave legitimnosti policijske dejavnosti in pripravljenosti sodelovanja ljudi s policijo pri različnih dejavnosti policije, ki zahtevajo dejavno vlogo ljudi v različnih postopkih, kot so pričanje, sodelovanje pri preiskovanju kriminalitete in različnih preventivnih dejavnostih, saj policija brez dejavnega sodelovanja javnosti lahko postane osamljena institucija v boju proti kriminaliteti z zelo omejenim učinkom.

Literatura

1. Beetham, D. (1991). *The Legitimation of Power*. London: Macmillan.
2. Bottoms, A. in Tankebe, J. (v tisku). Beyond procedural justice: a dialogic approach to legitimacy in criminal justice. *Journal of Criminal Law and Criminology*.
3. Braga, A. A. in Bond, B. J. (2008). Police crime and disorder hot spots: A randomized controlled trial. *Criminology*, 46, 577–607.
4. Cerdá, M., Tracy, M., Messner, S. F., Vlahov, D., Tardiff, K. in Galea, S. (2009). Misdemeanor policing, physical disorder, and gun-related homicide: A spatial analytic test of "broken-windows" theory. *Epidemiology*, 20, 533–541.
5. Coicaud, J.-M. (2002). *Legitimacy and Politics: A Contribution to the Study of Political Right and Political Responsibility*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
6. Dvoršek, A., Maver, D. in Meško, G. (2006). Policijsko delo z oškodovanci premoženjske kriminalitete – med prijaznostjo in učinkovitostjo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 57(1), 57–68.
7. Fagan, J. in Tyler, T. R. (2005). Legal socialization of children and adolescents. *Social Justice Research*, 18, 217–242.
8. Hinds, L. in Murphy, K. (2007). Public satisfaction with police: Using procedural justice to improve police legitimacy. *Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 40, 27–43.
9. Jere, M., Sotlar, A. in Meško, G. (2012). Praksa in raziskovanje policijskega dela v skupnosti v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 63 (1), 3–13.
10. Klepper, S. in Nagin, D. (1989). *The deterrent effect of perceived certainty and severity of punishment revisited*. *Criminology*, 27, 721–746.
11. Meško, G. (1994). Policijska subkultura. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 45 (2), 143–149.
12. Meško, G. (2002). *Osnove preprečevanja kriminalitete*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
13. Meško, G. (2006). Tom R. Tyler: Why people obey the law (Zakaj ljudje spoštujejo zakone). *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 57 (4), 379–383.
14. Meško, G. (2008). Prenos kriminalitetnih politik – sodobne kulture odzivanja na kriminaliteto in vloga kriminologov v procesih oblikovanja nadzorstvenih politik. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 59 (1), 31–38.
15. Meško, G. in Klemenčič, G. (2008). Rebuilding Legitimacy and Police Professionalism in an Emerging Democracy: The Slovenian Experience. V: T. Tyler, (ur.) *Legitimacy and Criminal Justice – International perspectives*. New York: Russell Sage Foundation, 84–114.
16. Meško, G., Sotlar, A. in Kury, H. (2007). Polizei und private Sicherheitsdienste in Slowenien: Ergebnisse einer empirischen Untersuchung. *Kriminalistik*, 61 (1), 31–40.
17. Murphy, T. in Cherney, A. (2012). Understanding cooperation with police in a diverse Society. *British Journal of Criminology*, 52, 181–201.
18. Nelken, D. (2010). *Comparative Criminal Justice: Making Sense of Difference*. London: Sage.
19. Pavlovič, Z. (1999). Mednarodni anketi o kriminaliteti oz. viktimizaciji Slovenija (Ljubljana) 1992–1997 (2. del). *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 50 (1), 30–37.
21. Paternoster, R., Bachman, R., Brame, R. in Sherman, L. W. (1997). Do fair procedures matter? The effects of procedural justice on spousal assault. *Law & Society Review*, 31, 163–204.
22. Reisig, M. D. (2007). Procedural justice and community policing: What shapes residents' willingness to participate in crime prevention programs? *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 1, 356–369.
23. Reisig, M. D. in Lloyd, C. (2009). Procedural justice, police legitimacy, and helping the police fight crime: Results from a survey of Jamaican adolescents. *Police Quarterly*, 12, 42–62.
24. Reisig, M. D. in Meško, G. (2009). Procedural justice, legitimacy, and prisoner misconduct. *Psychology, Crime, and Law*, 15, 37–54.
25. Reisig, M. D., Bratton, J. in Gertz, M. G. (2007). The construct validity and refinement of process-based policing measures. *Criminal Justice and Behavior*, 34, 1005–1028.

26. Reising, M. D., Wolfe, S. in Holtfreter, K. (2011). Legal cynicism, legitimacy, and criminal offending: The nonconfounding effect of low self-control. *Criminal Justice and Behavior*, 38, 1265–1279.
27. Rothschild, J. (1977). Observation on legitimacy in contemporary Europe. *Political Science Quarterly*, 92, 487–501.
28. Salecl, R. (1993). *Zakaj ubogamo oblast?* Ljubljana: Državna založba Slovenije.
29. Sherman, L. (1990). Police crackdowns: Initial and residual deterrence. *Crime and Justice: An Annual Review of Research*, 12, 1–48.
30. Skogan, W. (2004). *Fairness and Effectiveness in Policing: The Evidence*. Washington D.C.: National Research Council.
31. Sotlar, A. (2009). Post-conflict private policing: experiences from several former Yugoslav countries. *Policing – An International Journal of Police Strategies and Management*, 32(3), 489–507.
32. Sotlar, A. in Čas, T. (2011). Analiza dosedanjega razvoja zasebnega varovanja v Sloveniji - med prakso, teorijo in empirijo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 62 (3), 227–241.
33. Sunshine, J. in Tyler, T. R. (2003). The role of procedural justice and legitimacy in shaping public support for policing. *Law and Society Review*, 37, 513–548.
34. Tankebe, J. (2009). Public cooperation with the police in Ghana: Does procedural fairness matter? *Criminology*, 47, 1265–1293.
35. Tankebe, J. (2008). Police effectiveness and police trustworthiness in Ghana: An empirical appraisal. *Criminology & Criminal Justice*, 8, 185–202.
36. Tonry, M. (2007). *Preface: Legitimacy and criminal justice*. V T. Tyler (ur.), *Legitimacy and Criminal Justice*. New York: Russell Sage Foundation.
37. Tyler, T. R. (1990). *Why people obey the law*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
38. Tyler, T. R. (2003). Procedural justice, legitimacy, and the effective rule of law. *Crime and Justice: A Review of Research*, 30, 283–357.
39. Tyler, T.R., Braga, A., Fagan, J., Meares, T., Sampson, R. in Winship, C. (2008). Legitimacy and Criminal Justice: International Perspectives. V T. Tyler, (ur.) *Legitimacy and Criminal Justice – International perspectives*. New York: Russell Sage Foundation, 9–29.
40. Tyler, T. R. in Fagan, J. (2008). Legitimacy and cooperation: Why do people help the police fight crime in their communities? *Ohio State Journal of Criminal Law*, 6, 231–275.
41. Tyler, T. R., Schulhofer, S. in Huq, A. Z. (2010). Legitimacy and deterrence effects in counterterrorism policing: A study of Muslim Americans. *Law and Society Review*, 44, 365–402.
42. Umek, P. (2004). Viktimizacijska študija 2001. V: G. Meško (ur.), *Preprečevanje kriminalitete: teorija, praksa in dileme*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, 149–162.
43. Wolfe, S. (2011). The effect of low self-control on perceived police legitimacy. *Journal of Criminal Justice*, 39, 67–74.

Procedural justice, police legitimacy and public cooperation with legal authorities

Gorazd Meško, Ph.D., Full Professor of Criminology, Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, Kotnikova 8, 1000 Ljubljana, Slovenia, e-mail: gorazd.mesko@fvv.uni-mb.si

Mike D. Reising, Full Professor of Criminology, School of Criminology and Criminal Justice, Arizona State University, Združene države Amerike, e-mail: reising@asu.edu

Justice Tankebe, Researcher, Institute of Criminology, University of Cambridge, Great Britain, e-mail: jt340@cam.ac.uk

The procedural justice model posits that judgments regarding how fairly the police exercise their authority shape perceptions of police legitimacy, which, in turn, largely determines people's willingness to cooperate with the police and other legal authorities. Much of the empirical support for this theoretical argument comes from studies conducted in the United States. Research from developing countries, however, shows that the impact of legitimacy is more modest and that other factors (i.e. police effectiveness) have a more powerful influence on public cooperation. This study assesses whether it is possible to generalise the procedural justice model using survey data from a high school-based sample of young adults surveyed in autumn 2011 in Slovenia (N = 683). A total of 275 respondents have had experiences with the police (40%) in various police procedures. The results from the regression analyses reveal that procedural justice has a strong correlation with police legitimacy, and that the latter influences confidence in and willingness to cooperate with the police. Overall, these research findings confirm the procedural justice model on a sample of young people in Slovenia.

Key words: procedural justice, police legitimacy, policing, Slovenia

UDC: 351.74:658.3 (497.4)